

Γεώργιος Β. Φουφόπουλος, Δ.Ν., Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω

Νομικοί όροι και όρια στη φορολογία μερισμάτων

Πρόλογος: Θεόδωρος Π. Φορτσάκης

Νομικοί όροι και όρια στη φορολογία μερισμάτων
Γ. Φουφόπουλος

ISBN 978-960-562-434-7

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director:	Γιάννης Μαμαλούκος
Υπεύθυνος Παραγωγής:	Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία:	Αγγελική Μαυρογιάννη
Παραγωγή:	NB Production AM220615M23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομικάλη 23, 106 80 Αθήνα

Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819

<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Αθήνα: Μαυρομικάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521

Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212

Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600

Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

Νομικοί όροι και όρια
στη φορολογία μερισμάτων

Legal terms and limits in dividends taxation
G. Foufopoulos

ISBN 978-960-562-434-7

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Γεώργιος Β. Φουφόπουλος, Δ.Ν., Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω

Νομικοί όροι και όρια στη φορολογία μερισμάτων

Πρόλογος: **Θεόδωρος Π. Φορτσάκης**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανά χείρας μονογραφία για τη φορολογία μερισμάτων είναι καρπός πολυετούς έρευνας και αποδίδει κατά την ουσία της, επικαιροποιημένη, τη διδακτορική διατριβή που ο συγγραφέας της εκπόνησε υπό τη διεύθυνσή μου και υποστήριξε το Φεβρουάριο 2015 στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, με το βαθμό άριστα. Ο συγγραφέας έχει ιδιαίτερη εξοικείωση με το φορολογικό δίκαιο, δεδομένου ότι είναι κάτοχος των Μεταπτυχιακού Διπλωμάτων (DEA) Δημοσίου, καθώς και Φορολογικού και Δημοσιονομικού Δικαίου του Πανεπιστημίου του Paris 2 Panthéon-Assas (Γαλλία, 1991 και 1992), μετεκπαιδευθείς στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Φορολογικό Δίκαιο στο Αμερικανοελβετικό Πανεπιστήμιο Robert Kennedy της Ζυρίχης (2000) και στο Ίδρυμα International Bureau of Fiscal Documentation (IBFD) του Άμστερνταμ (2002). Από πολλών ετών ασκεί επιτυχημένη εξειδικευμένη δικηγορία στα ζητήματα αυτά.

Η μονογραφία του Γεωργίου Φουφόπουλου έχει ως αντικείμενο την ανάλυση των συστημάτων φορολογίας μερισμάτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, την ανάδειξη των γενικών αρχών που διέπουν τη φορολογία μερισμάτων και το περιεχόμενο της φορολογίας αυτής ειδικότερα από άποψη *ratione personae*, από άποψη ύψους της φορολογικής επιβάρυνσης και *ratione materiae*, σε θεώρηση τόσο *de lege lata* όσο και *de lege ferenda*. Επιχειρεί να δώσει τεκμηριωμένες από θεωρητική, νομολογιακή και συγκριτική άποψη απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα για την έννοια μερίσματος, το δικαίωμα φορολόγησης του, το ύψος της φορολογικής επιβάρυνσης στο μέρισμα κ.λπ.. Στο Πρώτο Μέρος, που επιγράφεται «Νομιμοποιητικό θεμέλιο», παρουσιάζονται συστηματικά οι λύσεις που έχει ακολουθήσει ο νομοθέτης σχετικά με το φόρο στο μέρισμα σε Ελλάδα και εξωτερικό και αναδεικνύονται οι γενικές αρχές στο ελληνικό, διεθνές και ενωσιακό δίκαιο που διέπουν τη φορολογία μερισμάτων ώστε να διαπιστωθεί εάν είναι νομικά επιτρεπτό να φορολογείται το μέρισμα. Στο Δεύτερο Μέρος, που φέρει τον τίτλο «Περιεχόμενο της φορολογίας μερισμάτων», αντιμετωπίζονται τα ζητήματα που αφορούν στο ποιος είναι δυνατό να επιβαρύνεται με φόρο επί του μερίσματος, ποιο μπορεί και ποιο πρέπει να είναι το ύψος της φορολογικής επιβάρυνσης στο μέρισμα και πώς διαμορφώνεται ποιοτικά και ποσοτικά το αντικειμενικό περιεχόμενο της φορολογίας μερισμάτων.

Η μονογραφία αυτή αποτελεί την πρώτη προσπάθεια που γίνεται για τη συστηματική μελέτη του φαινομένου της φορολογίας μερισμάτων. Για το θέμα αυτό υφίσταται ελάχιστη βιβλιογραφία στην Ελλάδα ή το εξωτερικό με εξαίρεση το έργο της M. Helminen «The International Tax Law Concept of Dividend», που προσεγγίζει το ζήτημα μόνο από την άποψη του διεθνούς

φορολογικού δικαίου. Με τη μονογραφία επιχειρείται για πρώτη φορά μια συστηματική παρουσίαση όλων των νομοθετικών προσπαθειών ρύθμισης της φορολογίας μερισμάτων στην Ελλάδα από το 1955 και η ανάδειξη της τελολογίας κάθε νομοθετικής επέμβασης στο πεδίο αυτό, καθώς και η αναλυτική παρουσίαση των ισχυουσών επιλογών των αλλοδαπών νομοθεσιών.

Παράλληλα γίνεται για πρώτη φορά προσπάθεια να ενταχθούν τα κύρια ζητήματα που διέπουν τη φορολογία μερισμάτων στις γενικές αρχές του φορολογικού δικαίου, ιδίως την αρχή της ισότητας στα δημόσια βάρη υπό την εκδήλωσή της ως αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή φορολόγησης με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες του φορολογικού υποκειμένου και αντικειμένου. Επιπλέον μελετάται η επιρροή των ρυθμίσεων του διεθνούς και ενωσιακού φορολογικού δικαίου στα μερίσματα, παρουσιάζεται αναλυτικά η νομολογία του ΔΕΕ για τους φόρους επί των μερισμάτων και αναδεικνύονται οι γενικές αρχές αυτών των κλάδων του δικαίου αναφορικά με τη φορολογία μερισμάτων, ιδίως στο κρίσιμο ζήτημα της διπλής φορολογίας μερισμάτων και των μεθόδων εξάλειψής της, κυρίως μέσα από την ανάλυση του άρθρου 10 του Μοντέλου ΟΟΣΑ, της ενωσιακής Οδηγίας Μητρικών - Θυγατρικών και της νομολογίας του ΔΕΕ για τα μερίσματα.

Ο συγγραφέας επιχειρεί, για πρώτη φορά στο χώρο της επιστήμης του φορολογικού δικαίου, να δώσει απάντηση, με βάση τις αρχές και τα πορίσματα της μελέτης του πρώτου μέρους, στα ερωτήματα αν είναι επιτρεπτό να φορολογείται το μέρισμα και σε καταφατική περίπτωση εάν πρέπει να φορολογείται ο μέτοχος, ή μόνο η εταιρεία ή και οι δύο. Για το σκοπό αυτό αναλύει την έννοια της αυτοτέλειας της νομικής προσωπικότητας και επισημαίνει για πρώτη φορά πώς αυτή εφαρμόζεται στη φορολογία μερισμάτων, καθώς και εξετάζει διεξοδικά την έννοια του μερίσματος ως φορολογητέου εισοδήματος, όπως γίνεται αντιληπτή από τις επιστήμες του φορολογικού δικαίου και των οικονομικών επιστημών. Θεμελιώνει την απάντησή του στο τεθέν ερώτημα μέσα από τα πορίσματα της ανάλυσης των εννοιών της φοροδοτικής ικανότητας και της διπλής φορολογίας, τις οποίες μελετά υπό το πρίσμα της φορολογίας μερισμάτων, ώστε να καταλήξει στην έννομη δυνατότητα φορολογίας του μερίσματος στο επίπεδο του μετόχου λόγω του ότι το μέρισμα συγκεντρώνει τα εννοιολογικά στοιχεία του εισοδήματος και λόγω της διαφορετικής αιτίας ανάκυψης του εισοδήματος αυτού σε σχέση με τα εταιρικά κέρδη, η οποία τοποθετεί τον μέτοχο σε διαφορετικές συνθήκες σε σχέση με την εταιρεία και άρα δικαιολογεί φοροδοτική ικανότητα.

Επίσης για πρώτη φορά γίνεται προσπάθεια να ορισθούν οι όροι του ύψους της φορολογικής επιβάρυνσης του μερίσματος και να τεθούν όρια στην ελευθερία του νομοθέτη να επιλέγει τους συντελεστές φορολόγησης του μερίσματος. Για το σκοπό αυτό ο συγγραφέας αναδεικνύει τη σημασία του διεθνούς φορολογικού ανταγωνισμού και των θεωριών των οικονομικών επιστημών περί ανάγκης για μειωμένο φορολογικό βάρος στο μέρισμα και τεκμηριώνει την εφαρμογή της αρχής για ανάπτυξη, κατ' άρθρο 106 του Συντάγματος, στο

πλαίσιο του προβληματισμού για το ύψος του φόρου στο μέρισμα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιχειρούμενη επίσης για πρώτη φορά αναλυτική ανάδειξη των ιδιαίτερων συνθηκών, κανονιστικών και λειτουργικών, υπό τις οποίες τελεί η ανώνυμη εταιρεία και των ιδιαιτεροτήτων του μερίσματος σε σχέση με άλλα εισοδήματα και ιδίως με τους τόκους. Έτσι θεμελιώνεται επί των συνθηκών αυτών η υποχρέωση για προνομιακή φορολογική μεταχείριση των μερισμάτων, αλλά και προσδιορίζονται οι όροι εφαρμογής στα μερίσματα της πρόσφατα νομολογιακά διαμορφωμένης έννοιας του «υπερβολικού φορολογικού βάρους», ενόψει του ότι στο φορολογικό βάρος του μετόχου πρέπει να συνυπολογίζεται η φορολογική επιβάρυνση της ανώνυμης εταιρείας. Ενδιαφέρουσα παρίσταται στο πλαίσιο της ανάλυσης του αυτού ζητήματος η συγκριτική επισκόπηση των επιλογών αλλοδαπών φορολογικών συστημάτων, από την οποία διαπιστώνεται ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση στο μέρισμα ιδίως από χώρες οι οποίες έχουν ανάγκη προσέλκυσης επενδύσεων.

Πρωτοτυπία και πρακτικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η συστηματική ανάλυση των εισοδημάτων που προέρχονται από ανώνυμη εταιρεία, όπως το προ-μέρισμα, τα ενδοομιλικά μερίσματα, η διανομή και κεφαλαιοποίηση αποθεματικών, η διανομή μερίσματος υπό μορφή μετοχών, οι τόκοι ιδρυτικών τίτλων, τα ποσά των υπέρ το άρτιο μετοχών, τα δικαιώματα stock options κ.ά. και οι απαντήσεις που δίδονται σχετικά με το πώς φορολογούνται αυτά τα εισοδήματα. Τέλος για πρώτη φορά αναλύεται θεωρητικά το ζήτημα εάν πρέπει να εκπίπτουν από το φορολογητέο εισόδημα εκ μερίσματος δαπάνες που συνδέονται με την παραγωγή αυτού του εισοδήματος.

Η εργασία συνοδεύεται από πολυάριθμες υπομνηματικές αναφορές, ενώ εκτεταμένες είναι και οι βιβλιογραφικές αναφορές σε αγγλοσαξωνικές και γαλλικές πηγές της εμπορικής και φορολογικής φιλολογίας.

Δεδομένης της σημασίας του ζητήματος της φορολόγησης των μερισμάτων τόσο για το νομικό πρόσωπο όσο και για το δικαιούχο, σε βαθμό που η εκάστοτε επιλογή σχετικά με τη φορολογική επιβάρυνση του μερίσματος να επιδρά ακόμη και στην επιλογή του τύπου της επιχειρηματικής δράσης, η μονογραφία του Γιώργου Φουφόπουλου συνιστά σημαντική συνεισφορά στον κλάδο του φορολογικού δικαίου, στην οποία θα προστρέξουν μετά βεβαιότητας όσοι ασχολούνται με το εταιρικό φορολογικό δίκαιο.

Αθήνα, Ιούνιος 2015

Θεόδωρος Π. Φορτσάκης

Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	VII
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	XIX

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Παραγωγικά αίτια της επιλογής του θέματος	1
II. Δικαιολόγηση του περιορισμού της έρευνας στα διανεμόμενα κέρδη Α.Ε.	2
III. Αντικείμενο της μελέτης	3
IV. Μεθοδολογία.....	5
V. Υλικό έρευνας.....	6

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Νομιμοποιητικό θεμέλιο

I. Τελολογία των συστημάτων φορολόγησης των μερισμάτων

A. Τα ισχύσαντα συστήματα φορολογίας μερισμάτων στην Ελλάδα	7
1. Η εξέλιξη της νομοθεσίας με βάση το σκοπό της φορολογίας μερισμάτων ...	8
i. Η φορολόγηση με βάση τη φοροδοτική ικανότητα	10
α. Οι ρυθμίσεις του ΝΔ 3843/ 1958	10
β. Η δικαιολόγηση των νομοθετικών επιλογών	12
ii. Η φορολόγηση με αναπτυξιακή διάθεση.....	15
α. Οι ρυθμίσεις των νόμων	15
β. Η δικαιολόγηση των νομοθετικών επιλογών	17
iii. Φορολόγηση κάτω από την πίεση της δημοσιονομικής ανάγκης	18
α. Οι ρυθμίσεις των νόμων	18
β. Η δικαιολόγηση των νομοθετικών επιλογών	22
iv. Μεικτή πολιτική φορολόγησης μερισμάτων	23
α. Ο Ν 3943/2011	23
αα. Οι ρυθμίσεις του νόμου	23
ββ. Η δικαιολόγηση των νομοθετικών επιλογών	25

β. Ο Ν 4038/2012	26
αα. Οι ρυθμίσεις του νόμου	26
ββ. Η δικαιολόγηση των νομοθετικών επιλογών	26
γ. Ο Ν 4110/2013	27
αα. Οι ρυθμίσεις του νόμου	27
ββ. Η δικαιολόγηση των νομοθετικών επιλογών	27
δ. Ο Ν 4172/2013	27
αα. Οι ρυθμίσεις του νόμου	27
ββ. Η δικαιολόγηση των νομοθετικών επιλογών	29
2. Βαθμός επίτευξης των νομοθετικών σκοπών	29
i. Η επιλογή της φορολόγησης ή μη των μερισμάτων	29
ii. Κριτική της επιλογής των στόχων που εξυπηρετεί η φορολόγηση μερισμάτων	31
iii. Νομοτεχνικές αστοχίες	38
α. Ν 3697/2008	39
β. Ν 3842/2010	40
γ. Ν 3943/2011	44
B. Ο ρεαλισμός των αλλοδαπών συστημάτων	45
1. Φορολόγηση εταιρικών κερδών ή μερισμάτων;	45
2. Η φοροδιαφυγή κατά τη διανομή μερισμάτων	48
3. Το περιεχόμενο των συστημάτων άλλων κρατών	50
i. Αυστρία	50
ii. Βέλγιο	51
iii. Βουλγαρία	51
iv. Γαλλία	52
v. Γερμανία	54
vi. Ηνωμένο Βασίλειο	55
vii. ΗΠΑ	56
viii. Ισπανία	59
ix. Ιταλία	60
x. Κύπρος	61
xi. Μάλτα	62
xii. Ολλανδία	63
xiii. Πολωνία	64
xiv. Πορτογαλία	64
xv. Ρουμανία	65
xvi. Ρωσία	66
xvii. Σουηδία	66

xviii. Τουρκία.....	67
Συμπέρασμα.....	67
II. Γενικές αρχές του δικαίου για την φορολόγηση των μερισμάτων	
A. Οι γενικές αρχές ως νομιμοποιητική βάση.....	68
1. Γενικές αρχές ουσιαστικής δικαιοσύνης	69
i. Ρυθμιστικό πεδίο της αρχής της ισότητας και εννοιολογικό περιεχόμενο	69
ii. Αναλογικότητα και η εφαρμογή της στη φορολογία μερισμάτων	75
2. Γενικές αρχές διαδικαστικής δικαιοσύνης.....	79
i. Κατά την επιβολή του φόρου	79
a. Αρχή της νομιμότητας του φόρου	79
b. Μη αναδρομικότητα.....	80
ii. Κατά την ερμηνεία του φορολογικού νόμου	81
a. Έννοια της ερμηνείας - διακρίσεις.....	81
b. Εφαρμογή των αρχών και μεθόδων ερμηνείας κατά τη χρήση του όρου μέρισμα σε φορολογικές υποθέσεις	92
B. Το Ευρωπαϊκό και το διεθνές δικαιοτικό πλαίσιο της φορολογίας μερισμάτων.....	98
1. Το διεθνές δίκαιο.....	100
i. Οι ρυθμίσεις του άρθ. 10 της Σύμβασης μοντέλου ΟΟΣΑ	100
ii. Η σημασία του διεθνούς φορολογικού δικαίου για την εννοιολογία του μερίσματος	102
iii. Η εξειδίκευση της αποφυγής διπλής φορολογίας στα μερίσματα	105
2. Η φορολογία μερισμάτων στο ευρωπαϊκό φορολογικό δίκαιο	107
i. Η αντιμετώπιση του μερίσματος στο ενωσιακό φορολογικό δίκαιο	107
a. επιβεβαίωση των ενωσιακών αρχών και ελευθεριών	108
b. επίκληση δημοσίου συμφέροντος	115
γ. μέθοδοι εξάλειψης των προβλημάτων από τη φορολογία μερισμάτων: σύστημα πίστωσης φόρου - απαλλαγής.....	119
ii. Η σημασία της ενοποίησης της φορολογικής βάσης για τη φορολογία μερισμάτων	122
3. Οι συνέπειες των ρυθμίσεων του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου φορολογίας μερισμάτων στο εσωτερικό δίκαιο.....	124
i. Το κύρος του διεθνούς δικαίου - Η δεσμευτικότητα και η ενοποιητική λειτουργία του ευρωπαϊκού δικαίου	124
ii. Ίση μεταχείριση, αναλογικότητα, ασφάλεια δικαίου και τα όρια εφαρμογής τους.....	126
III. Συμπέρασμα πρώτου μέρους.....	129

Β' ΜΕΡΟΣ

Περιεχόμενο της φορολογίας μερισμάτων

I. Φορολόγηση <i>ratione personae</i>	133
A. Το πρόσωπο και το αντικείμενο της φορολογικής ενοχής	134
1. Η θεμελίωση της αυτοτέλειας των εταιρειών και η άρση της	137
i. Η αυτοτέλεια των εταιρειών.....	137
ii. Η άρση της αυτοτέλειας στο εταιρικό δίκαιο	139
iii. Κάμψη της αυτοτέλειας στο φορολογικό δίκαιο	142
iv. Η αρχή της αυτοτέλειας στη φορολογία μερισμάτων	148
2. Η προσέγγιση του μερίσματος ως εισοδήματος	151
i. Το εισόδημα στο φορολογικό δίκαιο	152
a. Έννοια του εισοδήματος	152
b. Διάδραση και αυτονομία φορολογικού δικαίου	159
ii. Έννοια και νομική φύση μερίσματος στο εταιρικό και φορολογικό δίκαιο ..	161
a. Εμπορικολογική προσέγγιση της έννοιας του μερίσματος	161
αα. Νομική θεμελίωση της εμπορικολογικής προσέγγισης.....	161
ββ. Φύση του δικαιώματος σε μέρισμα	163
γγ. Προϋποθέσεις ίδρυσης του δικαιώματος και της αξίωσης	164
δδ. Διακρίσεις από συγγενείς έννοιες	166
εε. Δικαιολόγηση του θεσμού του μερίσματος και συμπέρασμα για την έννοιά του	166
b. Φορολογική προσέγγιση του μερίσματος ως φορολογητέου εισοδήματος....	167
αα. Στο εσωτερικό φορολογικό δίκαιο	167
αα1. Νομοθετικές αναφορές	167
αα2. Οι θέσεις της θεωρίας.....	171
ββ. Στο φορολογικό δίκαιο άλλων κρατών	172
γγ. Στο διεθνές και ευρωπαϊκό φορολογικό δίκαιο	175
γ. Η νομολογιακή προσέγγιση	182
δ. Συμπέρασμα	186
B. Η σύνδεση προσώπου φορολογούμενου και φορολογητέου εισοδήματος	188
1. Η Φοροδοτική ικανότητα	189
i. Φοροδοτική ικανότητα και υποκείμενο του φόρου μερισμάτων.....	189
ii. Φοροδοτική ικανότητα και αντικείμενο του φόρου μερισμάτων	192
2. Η έννοια και οι συνέπειες της διπλής φορολογίας	193
i. Η επιρροή της διπλής φορολογίας στον προσδιορισμό της φοροδοτικής ικανότητας.....	193
ii. Έννοια και μορφές της διπλής φορολογίας.....	194
iii. Η αντιμετώπιση της διπλής φορολογίας μερισμάτων	196

Περιεχόμενα

α. Τα συστήματα εξάλειψης της διπλής φορολογίας στα μερίσματα και εταιρικά κέρδη	197
β. Η ειδική μεταχείριση των μετόχων - εταιρειών	200
γ. Αποτίμηση των συστημάτων άρσης της διπλής φορολογίας στα μερίσματα	202
iv. Η θέση της νομολογίας απέναντι στη διπλή φορολογία	206
v. Η αναγωγή της αντιμετώπισης της διπλής φορολογίας σε σκοπό του διεθνούς φορολογικού δικαίου	208
α. Σκοπός των Διεθνών Συμβάσεων Αποφυγής διπλής φορολογίας	208
β. Μέθοδοι εξάλειψης της διπλής φορολογίας στο Διεθνές φορολογικό δίκαιο	209
γ. Η εξάλειψη της διπλής φορολογίας στα μερίσματα	211
δ. Αξιολόγηση της αρχής της αποφυγής διπλής φορολογίας στο διεθνές δίκαιο	212
vi. Η άρση της διπλής φορολογίας στο ενωσιακό δίκαιο	212
α. Οι σκοποί του ενωσιακού δικαίου εξάλειψης της διπλής φορολογίας	213
β. Το σύστημα εξάλειψης της διπλής φορολογίας μερισμάτων στην Ε.Ε.	217
γ. Συμφωνία ελληνικών συστημάτων φορολογίας μερισμάτων με το ενωσιακό δίκαιο	220
δ. Αξιολόγηση της αρχής της αποφυγής διπλής φορολογίας στο ενωσιακό δίκαιο	225
Γ. Συμπέρασμα: Η φοροδοτική ικανότητα του μετόχου προς καταβολή φόρου για τα μερίσματα	227
II. Η ένταση της φορολογίας μερισμάτων	
A. Οριοθέτηση της ελευθερίας του νομοθέτη	231
1. Η καταρχήν ελευθερία του νομοθέτη και οι κατευθυντήριες γραμμές άσκησης της	232
i. Ο κανόνας της ελεύθερης επιλογής του νομοθέτη	232
α. Έννοια ύψους φορολογικής επιβάρυνσης	232
β. Διακριτική ευχέρεια του φορολογικού νομοθέτη και η θεμελίωσή της	234
ii. Οι γενικές κατευθύνσεις της ελευθερίας του νομοθέτη για το ύψος της φορολογικής επιβάρυνσης των μερισμάτων	236
α. Αναλογική - προοδευτική φορολογία και αρχή της ουδετερότητας στη φορολογία εταιρειών	236
β. Φορολογικός ανταγωνισμός	239
γ. Η ευρωπαϊκή προοπτική	242
δ. Οικονομολογική ανάλυση για το ύψος του φόρου στα μερίσματα	243
2. Τα νομικά όρια στην ελευθερία του καθορισμού του ύψους της φορολογικής επιβάρυνσης των μερισμάτων	247
i. Η ανάπτυξη και οι υποχρεώσεις που συνεπάγεται	

για τη φορολογία μερισμάτων	248
α. Η ανάπτυξη ως σκοπός φόρου μερισμάτων	248
β. Η πραγματοποίηση του σκοπού ανάπτυξης και οι ανώνυμες εταιρείες	249
γ. Σύνδεση ανάπτυξης και μειωμένης φορολογίας	254
δ. Η θεμελίωση της υποχρέωσης για ανάπτυξη	255
ii. Οι συνταγματικές ελευθερίες και δικαιώματα	258
α. Η ανεπάρκεια της επαγγελματικής/επιχειρηματικής ελευθερίας	259
β. Το δικαίωμα ιδιοκτησίας στη φορολογική επιβάρυνση του μερίσματος	259
Β. Εφαρμογή της αρχής της ισότητας στο ύψος	
της φορολογίας μερισμάτων	264
1. Η «διαφορετικότητα» της Α.Ε.	266
ι. Η σημασία της Α.Ε. για την ανάπτυξη	267
ii. Η διαφορετικότητα των συνθηκών της Α.Ε.	270
α. Συνθήκες που φέρουν την Α.Ε. σε ευνοϊκότερη θέση	271
β. Συνθήκες επιβαρυντικές της άσκησης επιχείρησης μέσω Α.Ε.	272
αα. Εποπτικές - Λειτουργικές υποχρεώσεις	274
ββ. Επιχειρηματικές υποχρεώσεις	276
γγ. φορολογικές υποχρεώσεις	278
iii. Η φύση της μετοχικής σχέσης και του μερίσματος	288
α. Η σύγκριση στη βάση της προέλευσης εξ υποκειμένου του εισοδήματος	288
β. Η σύγκριση στη βάση της προέλευσης εξ αντικειμένου του εισοδήματος	290
2. Φοροδοτική ικανότητα και υπερβολικό φορολογικό βάρος	295
ι. Αγωγή αξίωση σε περίπτωση επιβολής υπερβολικού φορολογικού βάρους στα μερίσματα	299
ii. Οι επισημάνσεις των οικονομικών επιστημών για το υπερβολικό βάρος στα μερίσματα	301
Γ. Οι αλλοδαπές νομοθεσίες ως προς το ύψος φορολόγησης	
των μερισμάτων	305
1. Γενικές τάσεις διεθνώς	305
2. Μεθοδολογικές επισημάνσεις της συγκριτικής έρευνας	306
3. Συγκριτική επισκόπηση φορολογικής επιβάρυνσης εταιρικών κερδών και μερισμάτων	308
ι. Κράτη Ε.Ε.	309
ii. Κράτη εκτός Ε.Ε.	309
4. Συμπεράσματα συγκριτικής επισκόπησης	310
Δ. Συμπεράσματα - πρόταση	311

III. Η φορολόγηση μερισμάτων <i>ratione materiae</i>	319
A. Η συστηματική διαμόρφωση της «ετικέτας μέρισμα»	320
1. Οι νομοθετικές επιλογές ως προς το ποιοτικό περιεχόμενο της φορολογίας μερισμάτων	320
2. Οι συνέπειες των νομοθετικών επιλογών	323
i. Ο κανόνας: τι είναι μέρισμα και τι φορολογείται ως τέτοιο	323
ii. Εισοδήματα που εμπίπτουν στο πεδίο της φορολογίας μερισμάτων εννοιοκρατικά	327
α. Προσωρινό μέρισμα ή προμέρισμα	327
β. Ενδοομιλικά μερίσματα	329
γ. Αποθεματικά, διανομή - κεφαλαιοποίηση	332
δ. Εξαγοράσιμες μετοχές	338
ε. Προνομιούχες μετοχές	340
στ. Διανομή μερίσματος με τη μορφή μετοχών	346
ζ. Επικαρπία μετοχής	349
η. Μετοχές σε συλλογικό λογαριασμό	350
θ. Συνιδιοκτησία μετοχών	351
iii. Εισοδήματα που εμπίπτουν στο πεδίο της φορολογίας μερισμάτων εμπειρικά	351
α. Τόκοι ιδρυτικών τίτλων	351
β. Μετοχές υπέρ το άρτιο	354
γ. Λύση εταιρείας και διανομή προϊόντος εκκαθάρισης	357
δ. Ακυρότητες, καταχρηστικότητα κατά τη διανομή μερίσματος	362
iv. Εισοδήματα σχετιζόμενα με την Α.Ε. που δεν εμπίπτουν στο πεδίο της φορολογίας μερισμάτων	368
α. Ωφέλεια από την εξαγορά ιδρυτικών τίτλων	368
β. Αμοιβές μελών Δ.Σ. διευθυντών, προσωπικού	369
γ. Δικαίωμα προαίρεσης αγοράς μετοχών (<i>Stock options</i>)	375
δ. Εξαγορά ιδίων μετοχών - Μερίσματα από ίδιες μετοχές - μείωση μετοχικού κεφαλαίου	377
ε. Εκχώρηση δικαιώματος σε είσπραξη μερίσματος	383
στ. Ενέχυρο μετοχών	385
ζ. Κατάσχεση μετοχών	386
η. Ομολογίες - Δάνεια με συμμετοχή στα κέρδη	387
θ. Κέρδη Αμοιβαίων κεφαλαίων και συναφή ποσά	390
ι. Παράγωγα (<i>Derivatives</i>)	393
B. Η «ποσοτική» διάσταση της φορολογίας μερισμάτων	396
1. Η σύλληψη του καθαρού φορολογητέου εισοδήματος	397
i. Η ευρύτητα του κανόνα της έκπτωσης των δαπανών	397

ii. Η πραγματικότητα για την έκπτωση των δαπανών στους Ν 2238/1994 και 4172/2013	398
2. Αναζήτηση του «καθαρού» φορολογητέου εισοδήματος από μέρισμα	400
i. Δαπάνες που σχετίζονται με την απόκτηση εισοδήματος από μέρισμα	401
ii. Η θεμελίωση της έκπτωσης δαπανών	402
 ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	 407
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	 413

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α. Ελληνικές Συντομογραφίες

Α.Ε.	Ανώνυμη εταιρεία
ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΕΔΑΚ	Ανώνυμη Εταιρεία Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαίων
ΑΕΕΑΠ	Ανώνυμη Εταιρεία Επενδύσεων σε Ακίνητη Περιουσία
ΑΕΕΜΚ	Ανώνυμη Εταιρεία Επενδύσεων Μεταβλητού Κεφαλαίου
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
Α/Κ	Αμοιβαία Κεφάλαια
ΑΚΕΣ	Αμοιβαία Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Απόφ.	Απόφαση
άρθ.	Άρθρο
Αρμ	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
βλ.	βλέπετε
Γ.Ε.ΜΗ.	Γενικό Εμπορικό Μητρώο
Γ.Σ.	Γενική Συνέλευση
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ενώσεως
ΔΕΕ	Δίκαιο Εταιρειών και Επιχειρήσεων (περιοδικό)
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΕΠ	Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό
ΔΕφ	Διοικητικό Εφετείο
Δ/νη	Δικαιοσύνη (περιοδικό)
ΔΠρ	Διοικητικό Πρωτοδικείο
Δ.Σ.	Διοικητικό Συμβούλιο
ΔΦΝ	Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ε.ε.	Ετερόρρυθμος Εταιρεία
ΕΕΤΗΔΕ	Έκτακτο ειδικό τέλος ηλεκτροδοτούμενων δομημένων επιφανειών
ΕΖΕΣ	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
εκδ.	εκδόσεις
ΕΚΕΣ	Εταιρειών Κεφαλαίου Επιχειρηματικών Συμμετοχών
Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΟΣ	Ευρωπαϊκός Όμιλος Οικονομικού Σκοπού
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
επ.	επόμενα
Ε.Π.Ε.	Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΤΑΚ	Ενιαίο Τέλος Ακινήτων
ΕΧΑΕ	Ελληνικά Χρηματιστήρια Ανώνυμη Εταιρεία
Η.Β.	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΚΕ	Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρείας
ΚΒΣ	Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας
ΚΕΔΕ	Κώδικας Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων
Κεφ.	Κεφάλαιο
ΚΝ	Κωδικοποιημένος Νόμος
ΚΝΤΧ	Κώδικας Νομοθεσίας Τελών Χαρτοσήμου
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής
ΚΦΑΣ	Κώδικας Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών
Κ.Φ.Ε.	Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος
Μ.Α.Ε.	Μητρώο Ανωνύμων Εταιρειών
Ν	Νόμος
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα

ΝοΒ	Νομικό Βήμα
Νομική Βιβλιοθήκη	Νομική Βιβλιοθήκη, εκδοτικός οίκος
ΝΣΚ	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
ο.ε.	Ομόρρυθμος Εταιρεία
ΟΛ	Ολομέλεια
ΟΟΣΑ	Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη
ΟΣΕΚΑ	Οργανισμοί Συλλογικών Επενδύσεων σε Κινητές Αξίες
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
παρ.	παράγραφος
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΝΠ	Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου
Πολ.	Πολυγραφημένη Εγκύκλιος Υπουργείου Οικονομικών
πρβλ.	Παραβάλετε
π.χ.	Παραδείγματος χάριν
Σ.	Σύνταγμα
ΣΕΕ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
σελ.	Σελίδα
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο Επικρατείας
ΣυνΘΕΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΥπΟικ	Υπουργείο Οικονομικών
ΦΚΕ	Φόρος Κύκλου Εργασιών
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΧΑΑ	Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών

Β. Ξενόγλωσσες Συντομογραφίες

BV	Besloten vennootschap
C.E.	Conseil D' Etat
CFC	Controlled Foreign Companies (Rules)
C.G.I.	Code Générale des Impôts
CJCE	Cour de Justice de Communautés Européennes

COM	Communiqué
EC	European Community
E.U.	European Union
IBFD	International Bureau of Fiscal Documentation
I.R.C.	Internal Revenue Code
Litec	Librairie technique
L.G.D.J.	Librairie générale de droit et de jurisprudence
MIT	Massachusetts Institute of Technology
NV	Naamloze vennootschap
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
S.A.	Société Anonyme
SICAV	Société d'investissement à capital variable
U.E.	Union Européenne

Β' ΜΕΡΟΣ

Περιεχόμενο της φορολογίας μερισμάτων

Έχοντας διαμορφώσει το πλαίσιο των γενικών δικαιοκτών αρχών, οι οποίες, κάτω από το πρίσμα των ερμηνευτικών αρχών, θα καθοδηγήσουν τις απαντήσεις στα κύρια ερωτήματα που θα τεθούν στο δεύτερο μέρος της παρούσας μελέτης, και έχοντας εξετάσει τις νομοθετικές επιλογές σε Ελλάδα και εξωτερικό, καθώς και τους λόγους που τις επεξηγούν, θα προχωρήσουμε, στο δεύτερο μέρος στην εξειδίκευση και στην αξιοποίηση των δεδομένων του πρώτου, ώστε να δοθούν τεκμηριωμένες απαντήσεις στα κεντρικά θέματα της έκτασης, της έντασης και του αντικειμένου της φορολογίας μερισμάτων, ως έννομων συνεπειών του νομιμοποιητικού θεμελίου της, όπως αναζητήθηκε προηγουμένως.

I. Φορολόγηση *ratione personae*

Η έννοια της έκτασης της φορολογίας μερισμάτων καλύπτει το ζήτημα τού εάν το μέρισμα πρέπει να φορολογείται, το οποίο με τη σειρά του σχετίζεται με τη θεμελιώδη επιλογή της φορολογίας του μετόχου σε συνδυασμό ή με αποκλεισμό της φορολογίας της εταιρείας. Σε εμπειρικό επίπεδο, αναφέρθηκε στο οικείο κεφάλαιο του πρώτου μέρους ότι τόσο η Ελλάδα, όσο και οι περισσότερες χώρες επιλέγουν την φορολόγηση και του εταιρικού κέρδους στο όνομα του νομικού προσώπου, όπως και του μερίσματος στο επίπεδο του μετόχου, χωρίς να λείπουν οι εξαιρέσεις και χωρίς ο έλληνας νομοθέτης να μην έχει αμφιταλαντευθεί σχετικά, ιδίως κατά τα τελευταία έτη. Η ταύτιση εταιρείας και μετόχου στη συνείδηση των πολιτών και των αγορών, αλλά και η επίδραση των θεωριών για αυτοτέλεια του νομικού προσώπου και άρση της σε συνδυασμό με την ανάγκη ενότητας του δικαίου αλλά και της αυτονομίας του φορολογικού δικαίου, διαμορφώνουν ενδιαφέρουσες παραμέτρους για την ανεύρεση τελικής και θεμελιωμένης απάντησης.

Απαραίτητο είναι, λοιπόν, να προσδιορισθεί η νομική φύση και η θέση τόσο του προσώπου της φορολογικής ενοχής στη φορολογία μερισμάτων, όσο και του αντικειμένου της, δηλαδή του μερίσματος, ώστε στη συνέχεια να εξετασθούν οι όροι της σύμφωνης με το Σύνταγμα, με το ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο αλλά και με τις γενικές αρχές του φορολογικού δικαίου, ιδίως με την αρχή της φοροδοτικής ικανότητας, διασύνδεσης του φορολογούμενου προσώπου με το φορολογητέο εισόδημα και τελικά να διατυπωθεί πειστική απάντηση στο ερώτημα της ενότητας αυτής.

Α. Το πρόσωπο και το αντικείμενο της φορολογικής ενοχής

Επανειλημμένα έχει απασχολήσει το νομοθέτη, διεθνώς, το εύρος της φορολογικής ενοχής για εταιρικά κέρδη. Δηλαδή, το εάν η φορολογική του εξουσία θα επιβληθεί στα φορολογητέα αποτελέσματα της εταιρείας στο εισόδημα που εισπράττει ο μέτοχος από αυτήν ή εάν θα ιδρυθεί φορολογική ενοχή τόσο της εταιρείας όσο και του μετόχου.

Πρώτα-πρώτα δε θα πρέπει να ξεχνάμε μια εταιρεία δεν αποτελεί τελικά, από οικονομική άποψη, παρά τη συνισταμένη των οικονομικών συμφερόντων ορισμένων φυσικών προσώπων, τα οποία είναι οι μέτοχοί της. Ρεαλιστικά εξετάζοντας τα πράγματα θα παρατηρούνταν ότι οι μέτοχοι, συνεταιριζόμενοι, δεν επιδιώκουν τον πλουτισμό της εταιρείας αλλά το δικό τους³⁶⁸. Και η όποια φορολογία επιβάλλεται στην εταιρεία, τελικά επιβαρύνει τους μετόχους της και προστίθεται σε αυτήν την οποία οι μέτοχοι προσωπικά υφίστανται. Παραπέρα, οι οικονομικές επιστήμες διατυπώνουν την άποψη ότι το συνολικό φορολογικό βάρος των μετόχων ουσιαστικά μετακυλίεται στους εργαζόμενους, με τη μείωση των αποδοχών τους, και στην αγορά, με την αύξηση των τιμών των προϊόντων της εταιρείας³⁶⁹. Ανεξάρτητα από τον ενδεχόμενο βαθμό απλούστευσής της, η σκέψη αυτή αφορά περισσότερο στο ύψος της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης του μετόχου (effective tax rate), ζήτημα που θα εξετάσουμε στην δεύτερη ενότητα αυτού του δεύτερου μέρους. Όμως, κατά το λόγο που αυτή η κρίση ενέχει ένα βαθμό αλήθειας, θα ληφθεί υπόψη και στην παρούσα ενότητα.

Στην περίπτωση των προσωπικών εταιρειών η επιλογή επηρεάζεται από το προσωπικό στοιχείο και την ιδιαίτερη σημασία της προσωπικής συμβολής του εταίρου³⁷⁰. Για το λόγο αυτό συχνά οι προσωπικές εταιρείες είναι είτε πλήρως «διάφανες» φορολογικά ή έστω το εισόδημα της προσωπικής εταιρείας υπάγεται σε φορολογία, κατά ένα μέρος, στο επίπεδο της ίδιας της εταιρείας, και κατά το υπόλοιπο, στο επίπεδο του εταίρου με το θεσμό της επιχειρηματικής αμοιβής, που ίσχυσε στο παρελθόν· σε κάθε περίπτωση, όμως, είναι οι διατάξεις φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων που εφαρμόζονται.

Την λύση της μη υπαγωγής σε φορολογία των προσωπικών εταιρειών, με την ιδέα ότι δεν αποτελούν υποκείμενα του φόρου, ακολούθησε το ελληνικό φορολογικό σύστημα από την εισαγωγή του Ν 3323/1955 (βλ. άρθ. 31)³⁷¹ μέχρι τη θέσπιση του Ν 2065/1992, οπότε οι εταιρείες αυτές αναγνωρίστηκαν ως υποκείμενα του φόρου και υπόκεινται, μέχρι την εισαγωγή του Ν 4110/2013, σε φόρο εισοδήματος αυτοτελώς με αναλογικό συντελεστή

368. *Serlouten Patrick*, *Droit Fiscal des Affaires*, Dalloz, 2010, σελ. 299.

369. *Salanie B.*, *The Economics Of Taxation*, The MIT Press, 2003, σελ. 15.

370. *Φινοκαλιώτης Κ.*, *Φορολογικό Δίκαιο*, 2014, Σάκκουλας, σελ. 53.

371. *Φινοκαλιώτης Κ.*, *Φορολογικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα 2011, σελ. 260.

25% για τα κέρδη που αναλογούν στους ετερόρρυθμους εταίρους ή στους εταίρους για τους οποίους δεν αφαιρείται επιχειρηματική αμοιβή και με συντελεστή 20% για τα κέρδη που αφορούν μέχρι τρεις ομορρύθμους εταίρους φυσικά πρόσωπα, αφού αφαιρεθεί το 50% των κερδών της εταιρείας και αντιμετωπιστεί ως επιχειρηματική αμοιβή που υπάγεται στην προοδευτική κλίμακα των φυσικών προσώπων (βλ. άρθ. 10 Ν 2238/1994)³⁷². Με το άρθ. 3 παρ. 1 του Ν 4110/2013 καταργήθηκε η επιχειρηματική αμοιβή, οι προσωπικές εταιρείες φορολογούνται με συντελεστές 26% και 33%, εκτός εάν τηρούν διπλογραφικά βιβλία (γ' κατηγορίας κατά την παλιότερη ονομασία), οπότε ο συντελεστής είναι μοναδικός, 26%, και οι εταίροι εισπράττουν τα διανεμόμενα κέρδη με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης, εκτός εάν και πάλι η εταιρεία τηρεί διπλογραφικά βιβλία, οπότε διενεργείται παρακράτηση 10% και γενικώς αντιμετωπίζονται φορολογικά ως ανώνυμες εταιρείες κατά τα άρθ. 98 επ. Ν 2238/1994. Πάντως, η υπαγωγή των προσωπικών εταιρειών σε αυτοτελή φόρο διατηρείται. Τις λύσεις αυτές ακολουθεί και ο Ν 4172/2013.

Στις ανώνυμες εταιρείες και στις Ε.Π.Ε. (αν και για τις τελευταίες ακολουθήθηκε για ένα διάστημα το σύστημα της αφαίρεσης επιχειρηματικής αμοιβής) η εταιρεία αποτελεί κατά κανόνα υποκείμενο του φόρου. Διαπιστώσαμε στο οικείο κεφάλαιο του προηγούμενου μέρους ότι στην Ελλάδα η εταιρεία φορολογείται πάντοτε για τα κέρδη της, ενώ αναφορικά με τα μερίσματα παρατηρείται μια διακύμανση των επιλογών φορολόγησης των μετόχων. Συγκεκριμένα, όπως είδαμε παραπάνω:

Μέχρι το 2008 και με τις διατάξεις του Ν 2065/1992 υποκείμενο φόρου ήταν το νομικό πρόσωπο της ανώνυμης εταιρείας για το σύνολο των φορολογητέων κερδών τους, ενώ τα διανεμόμενα κέρδη καταβάλλονταν στους δικαιούχους ελεύθερα φόρου.

Με το Ν 3697/2008 επιβλήθηκε παρακράτηση φόρου 10% στα κέρδη που διανέμουν, με οποιαδήποτε μορφή, οι ημεδαπές ανώνυμες εταιρείες και εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης. Με το Ν 3842/2010 για τα διανεμόμενα κέρδη προβλέφθηκε συντελεστής φόρου που καταβάλλει η εταιρεία 40% και ότι, όταν δικαιούχος του εισοδήματος από μερίσματα ή κέρδη από συμμετοχές είναι φυσικό πρόσωπο, το εισόδημα αυτό φορολογείται με τις γενικές διατάξεις, και από τον αναλογούντα φόρο του μετόχου εκπίπτει ο φόρος που καταβλήθηκε από την εταιρεία.

Στη συνέχεια με το άρθρο 14 του Ν 3943/2011 ορίστηκε ότι τα μερίσματα υπόκεινται σε παρακράτηση φόρου με συντελεστή 21%, όσον αφορά στα διανεμόμενα κέρδη εντός του έτους 2011 και με συντελεστή 25% στα κέρδη που η διανομή τους εγκρίνεται από γενικές συνελεύσεις συνερχόμενες από 1.1.2012. Διατηρήθηκε η εφαρμογή της προοδευτικής κλίμακας του φόρου,

372. Σταματόπουλος Δ., Καραβοκύρης Α., Φορολογία Εισοδήματος, 2010, σελ. 175.

όμως μέχρι το όριο του 25%, και σε περίπτωση που ο φόρος που αναλογούσε τελικά ήταν μικρότερος, η διαφορά θα επιστρέφονταν.

Τον αμέσως επόμενο χρόνο, με το Ν 4038/2012 καταργήθηκε η υπαγωγή των μερισμάτων στην κλίμακα φορολογίας φυσικών προσώπων και επιβάλλεται παρακράτηση 25% στα μερίσματα με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης του μετόχου.

Τέλος, με το Ν 4172/2013, όπως με το άρθ. 6 παρ. 2 του Ν 4110/2013, για κέρδη που εγκρίνονται από 1.1.14 και μετά διατηρείται το σύστημα του 4038/2012 αλλά ο συντελεστής παρακράτησης μειώνεται σε 10%.

Στο εξωτερικό διαπιστώσαμε από την έρευνα που προηγήθηκε στο πρώτο μέρος ότι όλες σχεδόν οι χώρες επιβάλλουν φόρο στις εταιρείες οπωσδήποτε ή και στις εταιρείες³⁷³. Εξάιρεση αποτελεί η Εσθονία, η οποία φορολογεί μόνο τα διανεμόμενα κέρδη³⁷⁴. Επιπλέον, στις ΗΠΑ ο νομοθέτης εφαρμόζει μεικτό σύστημα, καθώς κατά κανόνα φορολογεί τις εταιρείες, και στην περίπτωση αυτή πρόκειται για τις χαρακτηριζόμενες ως «C Corporations», αλλά χορηγεί και τη δυνατότητα επιλογής, με ορισμένες προϋποθέσεις, εταιρικών μορφών που αντιμετωπίζονται ως «φορολογικώς διάφανες», φορολογούνται, δηλαδή, μόνο στο επίπεδο του μετόχου. Πρόκειται για τις λεγόμενες «S Corporations»³⁷⁵.

Οι πιο πολλές χώρες φορολογούν επίσης τα μερίσματα, ανεξάρτητα από το εάν ο μέτοχος είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, όπως το Βέλγιο, Γαλλία, Ην. Βασίλειο, ΗΠΑ, Ισπανία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, έστω και αν η φύση του μετόχου δικαιολογεί διαφοροποιήσεις στη φορολογία των μερισμάτων, όπως την εξάντληση ή μη της φορολογικής υποχρέωσης. Κατά κανόνα, όμως, επιβάλλουν φόρο στα μερίσματα, στην περίπτωση που ο μέτοχος είναι φυσικό πρόσωπο, ενώ συχνά τα απαλλάσσουν, όταν είναι εταιρεία, όπως στην περίπτωση της Αυστρίας, της Βουλγαρίας, της Κύπρου, της Σουηδίας, της Τουρκίας ή της Γερμανίας και της Ιταλίας, όπου απαλλάσσονται κατά 95%.

Ευνοϊκή μεταχείριση θεσπίζεται σε πολλές χώρες στην περίπτωση ειδικού καθεστώτος φορολογικής ενοποίησης ομίλων επιχειρήσεων. Τέτοια παραδείγματα παρέχουν, *inter alia*, η Αυστρία, η Γαλλία, η Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Ιταλία, η Ολλανδία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρωσία.

Η είσπραξη μερίσματος από εταιρεία μη κάτοικο είναι δυνατό να αποτελέσει αντικείμενο φόρου, όπως είναι ο κανόνας, ή όχι (Γαλλία, Γερμανία). Η διανομή σε μέτοχο αλλοδαπό είναι δυνατό να έχει διαφορετική μεταχείριση

373. *Tirard J.-M.*, *La Fiscalité des Sociétés dans l' UE*, Groupe Revue Fiduciaire, 2010, σελ. 26.

374. *Tirard J.-M.*, *La Fiscalité des Sociétés dans l' UE*, Groupe Revue Fiduciaire, 2010, σελ. 193, IBFD, online database, Corporate Taxation, Individual Taxation 2012.

375. *Kahn Douglas, Kahn Jeffrey, Perris Terrence*, *Principles of Corporate Taxation*, Concise Hornbook Series, 2010, West, Thomson Reuters, σελ. 2.

και ή να απαλλάσσεται (Ηνωμένο Βασίλειο) ή να υποβληθεί σε παρακράτηση φόρου, όπως συμβαίνει στη Γαλλία, ΗΠΑ, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία, Ρωσία, Σουηδία, Τουρκία.

Όταν, ωστόσο, η διανομή γίνεται σε μέτοχο που είναι εγκατεστημένος σε κράτος - μέλος της Ε.Ε., από τη μια, η αρχή της απαγόρευσης διακρίσεων αποτρέπει τη δυσμενή μεταχείριση σε σχέση με το εσωτερικό, κι απ' την άλλη, η Ευρωπαϊκή Οδηγία μητρικών - θυγατρικών απαγορεύει με το άρθρ. 5, την επιβολή παρακράτησης φόρου στα μερίσματα, σε περίπτωση που η μητρική εταιρεία κατέχει τουλάχιστον 10% στο κεφάλαιο της θυγατρικής. Εμπόδιο σε άνιση μεταχείριση του αλλοδαπού μετόχου θέτουν και οι συμβάσεις αποφυγής διπλής φορολογίας.

Όποιες και αν είναι οι επιλογές των φορολογικών νομοθεσιών, είναι βέβαιο ότι, για να επιδιωχθεί μια συστηματική παρουσίαση των θεμάτων που σχετίζονται με το ερώτημα ποιος είναι δυνατό να φορολογείται και να είμαστε σε θέση να διατυπώσουμε τεκμηριωμένη απάντηση, θα πρέπει να αναλυθούν οι δύο κύριες έννοιες που εμπλέκονται στην έννομη σχέση της φορολογίας μερισμάτων· και αυτές είναι το πρόσωπο του φορολογούμενου και το φορολογητέο εισόδημα. Όσον αφορά στο πρόσωπο, κεντρική σημασία έχει η αυτοτέλεια των εταιρειών σε σχέση με τους μετόχους τους και η δυνατότητα του καθενός από τους δυο ή και οι δυο να αποτελέσουν υποκείμενο του φόρου. Αναφορικά με το μέρισμα, θα πρέπει να εξετασθεί, σε συνάρτηση με την έννοια του εισοδήματος και τη νομική φύση του μερίσματος, κατά πόσο μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο φορολόγησης.

1. Η θεμελίωση της αυτοτέλειας των εταιρειών και η άρση της

Η επιβολή του φόρου γενικά, αλλά και ειδικότερα στο μέρισμα, βασίζεται σε μια έννομη σχέση η οποία προϋποθέτει την ύπαρξη δύο μερών: της φορολογικής αρχής και του φορολογούμενου. Για την επιβολή φόρου στα κέρδη των εταιρειών, πρέπει να εξεταστεί η φύση του προσώπου της εταιρείας, ως υποκειμένου της φορολογικής έννομης σχέσης, και κατά πόσο είναι δυνατό να δεσμεύσει το φορολογικό νομοθέτη η αυτοτέλεια του νομικού προσώπου της εταιρείας ώστε, στη συνέχεια, να συνεκτιμηθεί το σχετικό πόρισμα κατά την αναζήτηση απάντησης στο ζητούμενο τού ποιος είναι δυνατό να φορολογείται για τα κέρδη αυτά.

ι. Η αυτοτέλεια των εταιρειών

Η εταιρεία συνιστά μορφή συνεργασίας για την επίτευξη κοινού σκοπού, η οποία θεμελιώνεται στην εταιρική σύμβαση και δημιουργεί έννομη σχέση διαρκούς χαρακτήρα³⁷⁶. Ο κοινός σκοπός προσδιορίζεται, ασφαλώς, ως

376. ΑΚ 741, Λιακόπουλος Θ., Από την Αστική στην Κεφαλαιουχική Εταιρία, Εκδόσεις Σάκουλας, 2000, σελ. 2 επ., *Ripert-Roblot*, *Traité de droit commercial*, τόμ. 1, 1993, σελ. 665, *Le Canu P. - Dondero B.*, *Droit des sociétés*, Montchrestien, 2012, σελ. 163

Η επιχείρηση αποσκοπεί στο κέρδος. Εύλογα, ο κύριος λόγος άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας μέσω εταιρείας είναι η συμμετοχή στα κέρδη και προκειμένου περί ανωνύμου εταιρείας, στο μέρισμα. Η σημασία του μερίσματος ως αντικείμενου του φόρου αναδεικνύεται από τις πολυάριθμες νομοθετικές παρεμβάσεις, η συχνότητα των οποίων καθιστά αναγκαία την συστηματική και δογματική ανάλυση της έννοιας και φύσης του ώστε να εξαχθούν οι κανόνες επί των οποίων θα βασισθεί μία σταθερή φορολογική μεταχείριση του μερίσματος. Για το σκοπό αυτό το παρόν βιβλίο επιχειρεί να αναδείξει τις γενικές αρχές που διέπουν τη φορολογία μερισμάτων καθώς και τον τρόπο αντιμετώπισής τους στο διεθνές και ενωσιακό δίκαιο αλλά και, στο πλαίσιο συγκριτικής μελέτης, στα δικαιικά συστήματα άλλων κρατών. Η έρευνα αυτή κατατείνει στο να εξάγει συμπεράσματα σχετικά με τα ερωτήματα: 1. ποιος πρέπει να φορολογείται για το μέρισμα, ο μέτοχος, η εταιρεία ή και οι δύο, 2. ποιο μπορεί να είναι το ύψος της φορολογικής επιβάρυνσης στο μέρισμα και 3. ποιο το ουσιαστικό αντικείμενο της φορολογίας μερισμάτων, δηλαδή ποια εισοδήματα που απορρέουν από τη συμμετοχή σε ανώνυμη εταιρεία είναι δυνατό να φορολογούνται ως μέρισμα, εννοιοκρατικά (για εισοδήματα που αποτελούν μέρισμα κατά την αντίληψη του εμπορικού δικαίου) ή εμπειρικά (για εισοδήματα που ο νομοθέτης επιλέγει να τους επικολλήσει την «ταμπέλα» μέρισμα), και πώς διαμορφώνεται η έννοια του καθαρού εισοδήματος από μέρισμα.

ISBN: 978-960-562-000-0

00000